

SUBSTANTIVA

JMENNÉ ZNAKY

- Neslyšící (příp. členové komunity Neslyšících) je získávají od jiných členů komunity neslyšících v průběhu života (nejčastěji již ve škole nebo při jisté sociální interakci).
- Liší se od legálních jmen, které jedinci získávají od svých rodičů při narození.
- De facto je lze přirovnat k přezdívám v mluveném jazyce (jedinečnost v komunitě, zapamatovatelnost) s tím, že plní také vážnou reprezentativní funkci (nejsou hanlivé, v komunikaci na všech úrovních plně nahrazují legální jméno).
- Zjednodušují komunikaci v ČZJ (přehled/odlišení kdo je kdo, jazyková ekonomie - nahrazuje nutnost užívání prstové abecedy).
- Nejčastěji se užívá, když se o daném člověku mluví ve 3. osobě (při oslovování nemá význam, neboť při něm je nutný fyzický nebo vizuální kontakt).
- Zajímavostí je, že v České republice se při tvoření JZ (ať už pro znak samotný, nebo pro doprovodnou artikulaci daného JZ) více používá příjmení než křestní jméno.

JMENNÉ ZNAKY (JZ) – VZNIK

- **Obecné (tradiční) JZ** – často jména biblického původu nebo tradiční česká jména, jsou neměnná, pro všechny stejná, pokud člověk nezíská deskriptivní jmenný znak (př. Petr, Pavel, Anna, Jiří, Eva aj.)
- **JZ závislé na mluveném jazyce**
 - **A) inicializované** – vycházejí z podoby jména mluveného jazyka, většinou tvořeno počátečním písmenem a doplněno orálním komponentem - bezhlasou artikulací celého jména (př. Lucie, Radim, Ondřej, Lukáš aj.), příp. další modifikací - pohyb, umístění (př. Lenka),
 - **B) transliterované** – doslovný překlad (Černý, Polák), kalky – mylný překlad (Půlpán, Tetauerová), na základě hláskové podobnosti mezi jménem a jiným slovem v mluveném jazyce (Procházka – procházet se, Vyskočil – vyskočit, Vodička – voda)
- **Deskriptivní JZ** – nezávislé na mluveném jazyce, vycházejí z charakteristiky daného člověka (rysy chování, fyzický vzhled), nejčastější varianta tvoření JZ, často je spolu se JZ artikulováno samotné jméno (př. Havel, Klaus, Jágr, Ronaldo aj.)

JMENNÉ ZNAKY – DŮVODY UŽITÍ

- Jména mluveného jazyka nejsou dostačující – neplní funkci jednotlivé identifikace neslyšící osoby.
- Jmenné znaky nahrazují jména mluveného jazyka vizuální formou (kvůli absenci sluchu bývá obtížné jméno mluveného jazyka vyslovit).
- Získání jmenného znaku může být chápáno jako iniciační rituál (přijetí do komunity Neslyšících).

VYJÁDŘENÍ CIZÍCH, NEZNÁMÝCH SLOV, CIZÍCH JMEN NEBO ODBORNÝCH VÝRAZŮ

- Pokud se jedná o slovo/jméno prvně užitě v dané komunikaci, používá se vyjádření pomocí prstové abecedy s doprovodnou bezhlasou artikulací.
- Pokud dané slovo/jméno má vlastní znak, použije se nejprve vyjádření pomocí prstové abecedy, které je následně doprovázeno vlastním znakem. Příjemce sdělení si tak efektivněji zapamatuje psanou variantu slova/jména a jeho znak.
- Problém mohou tvořit slova/jména s výslovností, která neodpovídá psané verzi. V tomto případě se běžně artikulují jednotlivá písmena bez ohledu na výslovnost (př. Oscar Wilde, Jean-Jacques Rousseau, busta, cottage aj.).
- **Přejatá slova** – některá mají vlastní znaky (káva, jezero, snowboard), jiná se překládají pomocí synonym (putyka = hospoda, apatyka = lékárna, špitál = nemocnice).

VYJÁDŘENÍ MLUVNICKÝCH KATEGORIÍ SUBSTANTIV V ČZJ

- Mluvnické kategorie substantiv v ČZJ jsou dosud málo probádanou oblastí, vzhledem k vizuálně-motorické povaze ZJ jsou těžko uchopitelné. Přesto můžeme vysledovat jejich určité rysy:
- **Rod substantiv** – v mluveném jazyce rozlišujeme 3 rody: maskulinum, femininum a neutrum. Pokud chceme v ČZJ odlišit rod daného substantiva, využijeme k tomu většinou doplňující znak (policista + (osoba) + žena = policistka, pes + holka = fena).
- **Číslo substantiv** – v mluveném jazyce rozlišujeme 2 čísla: singulár a plurál. V ČZJ vyjadřujeme singulár zpravidla pomocí klasifikátoru nebo přidaného znaku. Plurál lze vyjádřit více způsoby (viz následující slidy).
- **Pád substantiv** – k vyjádření gramatických vztahů, které jsou v češtině vyjádřeny pády, ČZJ používá pomocné znaky, ukazovací zájmena, klasifikátory a index vyjadřující vztah k pozicím osob (Miluji tě. Starám se o maminku. Půjdu tam s kamarádkou.).

VYJÁDŘENÍ JEDNOTNÉHO A MNOŽNÉHO ČÍSLA V ČZJ

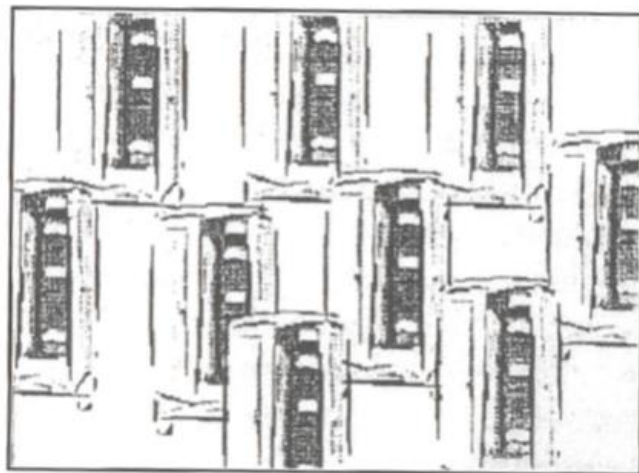
- **Singulár** bývá v ČZJ ve většině případů vyjadřován pomocí osobních zájmen jednotného čísla (já, on/a), klasifikátoru nebo přidaného pomocného znaku (osoba), příp. pomocí číslovky jedna či bezhlasou artikulací daného slova, z čehož bude zřejmé, že se mluví o jedné osobě/věci (Můj kamarád rád hraje fotbal.).
- Zvláštní kategorií jsou **hromadná a pomnožná substantiva**. Hromadná substantiva pojmenovávají soubor, souhrn celek jednotlivin stejného druhu, zpravidla netvoří množné číslo (listí, loďstvo, ptactvo). Pomnožná substantiva mají pouze nebo převážně tvary plurálu (ústa, játra, plavky, kalhoty, nůžky, housle). Tyto kategorie je v ČZJ většinou nerozlišují, překlad je řešen kontextuálně (padá listí x shrabané listí – listy + mnoho/kopa).

ZPŮSOBY VYJÁDŘENÍ PLURÁLU V ČZJ

- Pokud chceme vyjádřit množství větší než jedna, používáme různé formy vyjádření množného čísla:
- **Reduplikace** – opakování pohybu ruky/rukou (obvykle 3x)
 - prostá reduplikace – pouze opakování na místě (věta)
 - reduplikace s posunem – doprava (postel), dolů (slovo), dopředu (čáry na přechodu)
 - částečná reduplikace – duplikací částečně pozměněný znak (dítě -> děti)
- **Pomocné slovní druhy** – zpravidla příslovce a číslovky (mnoho aut, deset rohlíčků)

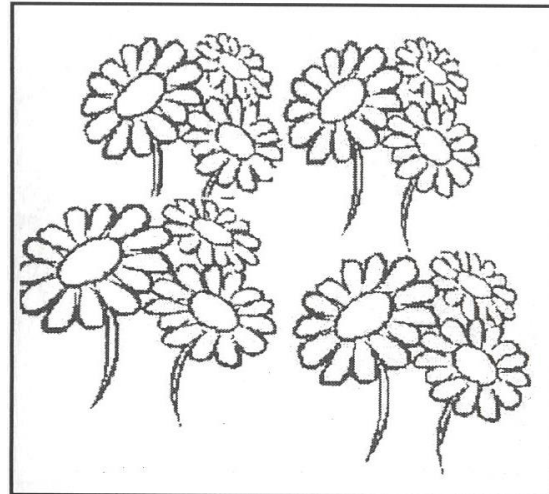
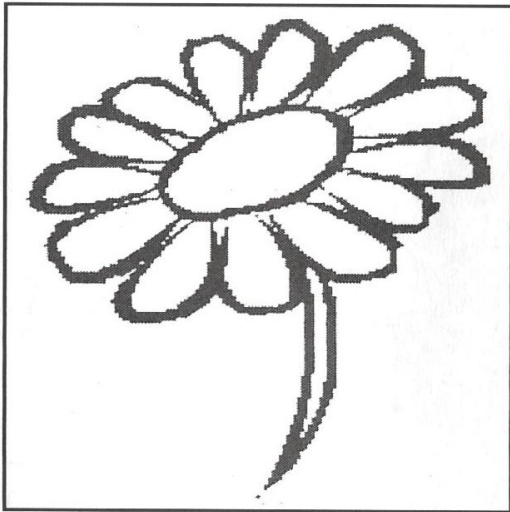
PŘÍKLADY VYJÁDŘENÍ MNOHOСТИ V ČZJ

- Opakování artikulace znaku s horizontálním posunutím místa artikulace doprava

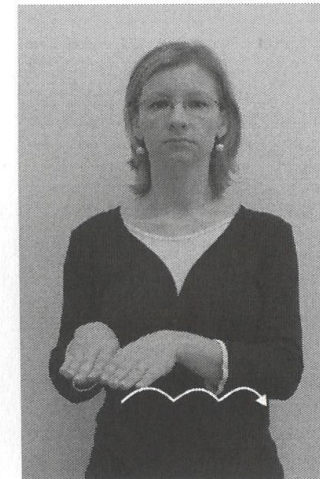
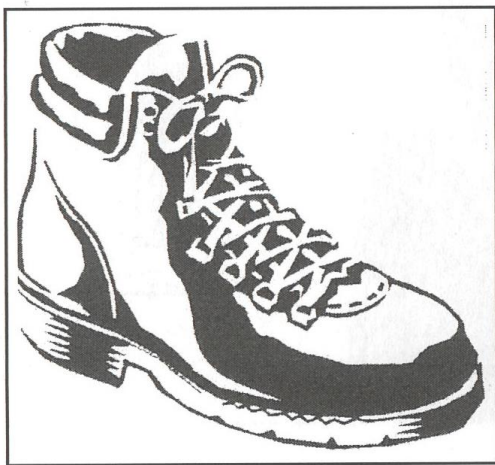
PŘÍKLADY VYJÁDŘENÍ MNOHOСТИ V ČZJ

- Přidání morfému s významem „mnohosti“

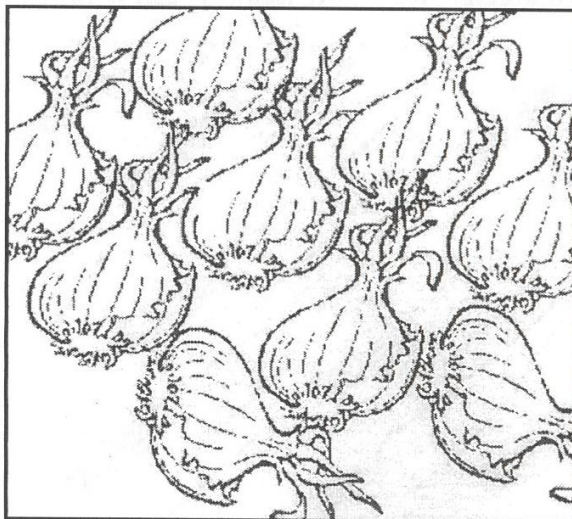
PŘÍKLADY VYJÁDŘENÍ MNOHOСТИ V ČZJ

- Přidání specifikátoru tvaru a velikosti „nepříznakově“, bez zřetele k uspořádání předmětů v prostoru

PŘÍKLADY VYJÁDŘENÍ MNOHOСТИ V ČZJ

- Přidání specifikátoru tvaru a velikosti „příznakově“ se zřetelem k uspořádání předmětností v prostoru

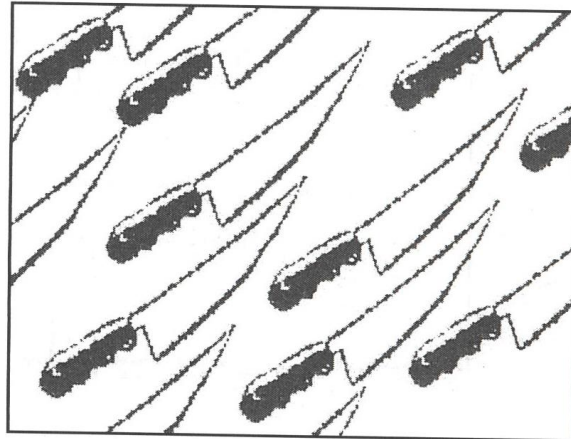
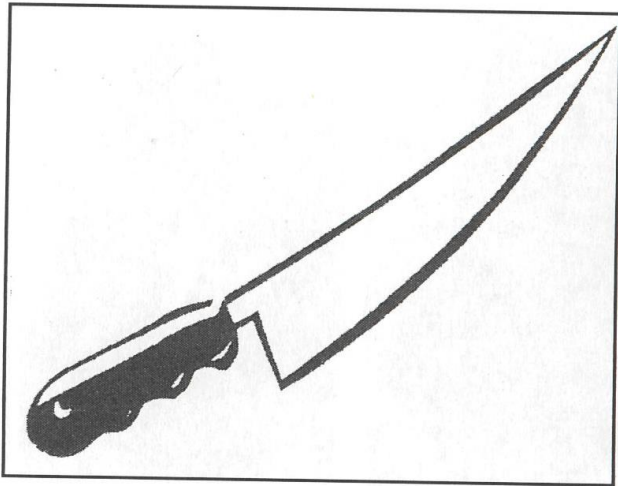
PŘÍKLADY VYJÁDŘENÍ MNOHOСТИ V ČZJ

- Opakování artikulace znaku bez posunu ve znakovacím prostoru, avšak s využitím nemanuální komponenty, nafouklé pravé tváře

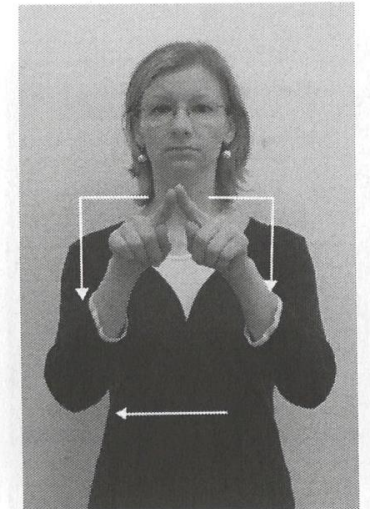
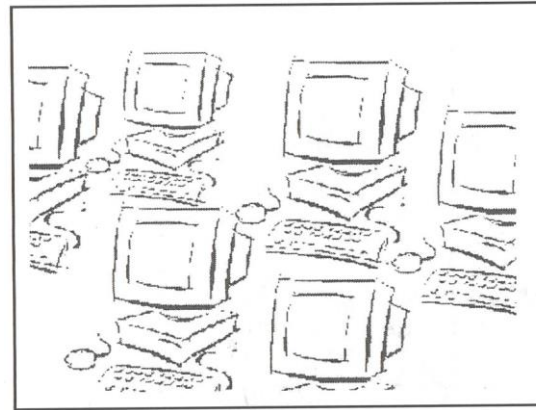
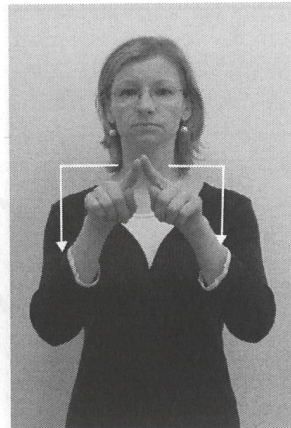
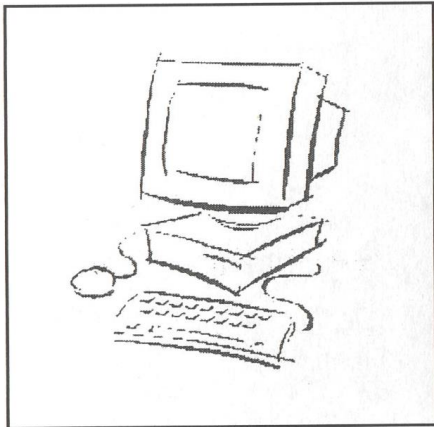
PŘÍKLADY VYJÁDŘENÍ MNOHOСТИ V ČZJ

- Užití neurčitého kvantifikátoru před jménem

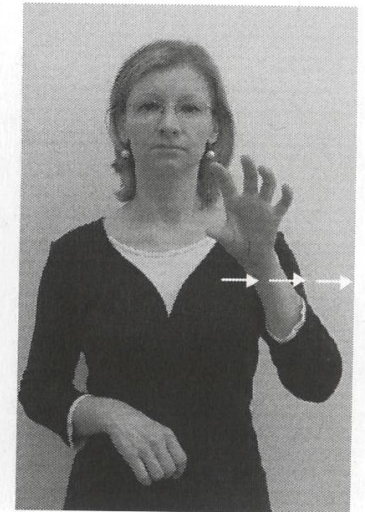
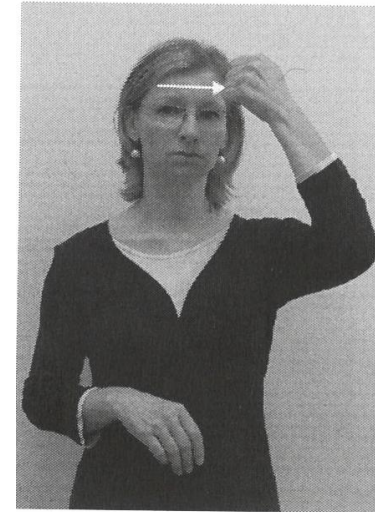
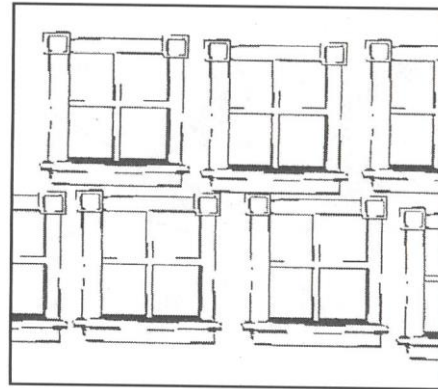
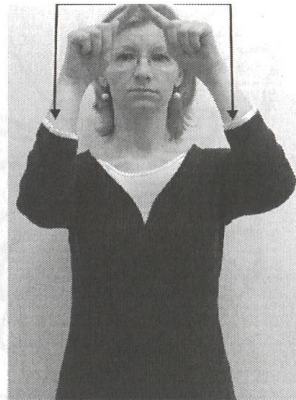
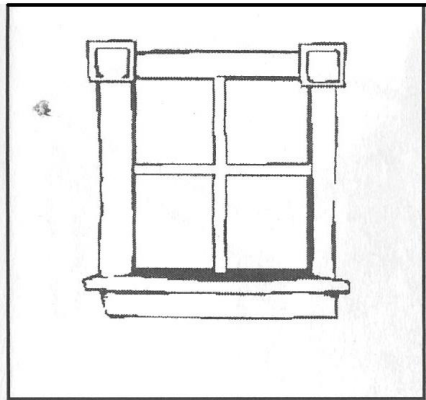
PŘÍKLADY VYJÁDŘENÍ MNOHOСТИ V ČZJ

- Opakování klasifikátoru figurujícího v citátové formě znaku

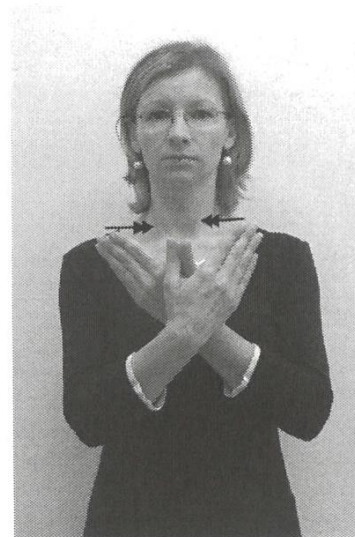
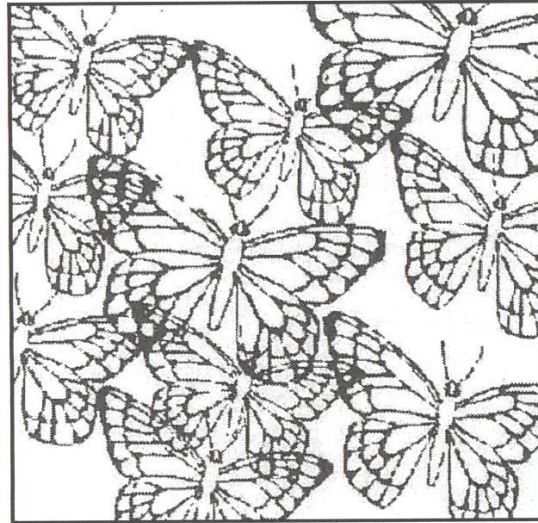
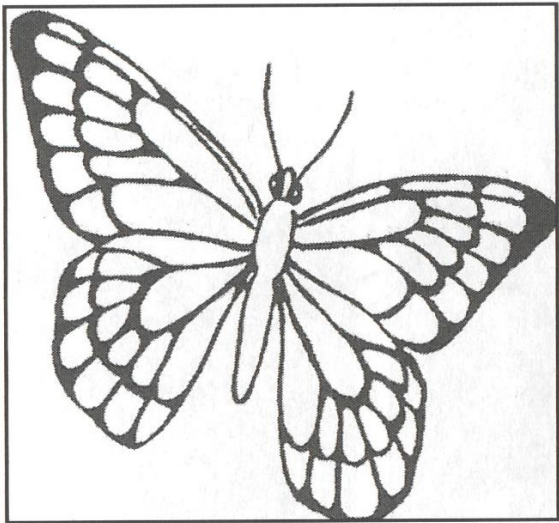
PŘÍKLADY VYJÁDŘENÍ MNOHOСТИ V ČZJ

- Užití plurálního klasifikátoru

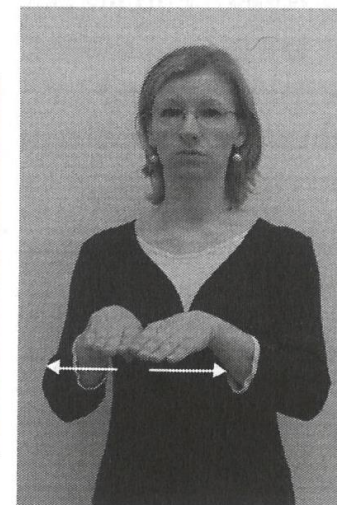
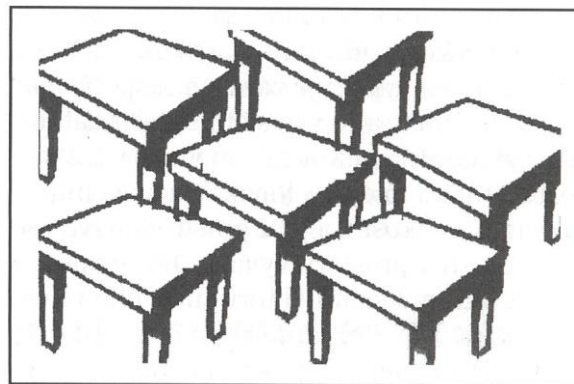
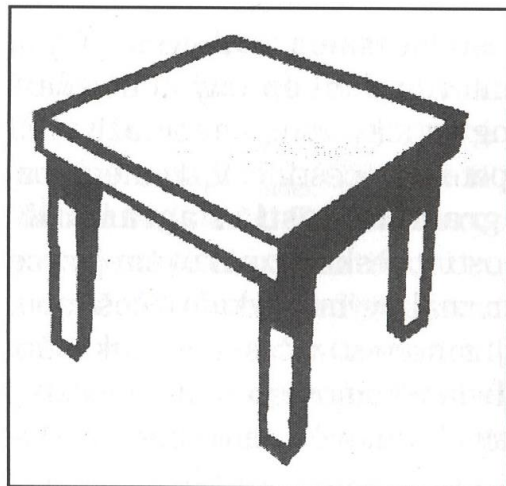
PŘÍKLADY VYJÁDŘENÍ MNOHOСТИ V ČZJ

- Užití predikátového klasifikátoru

PŘÍKLADY VYJÁDŘENÍ MNOHOHOUSTI V ČZJ

- Opakování artikulace znaku s posunutím místa artikulace v horizontální rovině dopředu od těla

CVIČENÍ

- Jména a jmenné znaky slavných osobností
- Jména a jmenné znaky obchodů, firem, produktů
- Porozumění vyprávěnému sdělení

POUŽITÉ ZDROJE

- MACUROVÁ, Alena a Radka ZBOŘILOVÁ. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-3412-8.
- FALTÍNOVÁ, Radka. *Osobní vlastní jména v českém znakovém jazyce*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-17-8.
- LANGER, Jiří. *Znakové systémy v komunikaci neslyšících*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3746-0.
- OKROUHLÍKOVÁ, Lenka a Petra SLÁNSKÁ BÍMOVÁ. *Rysy přirozených jazyků: český znakový jazyk jako přirozený jazyk ; Lexikografie : slovníky českého znakového jazyka*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-47-5.
- SERVUSOVÁ, Jana. *Kontrastivní lingvistika - český jazyk x český znakový jazyk. 2., opr. vyd.* Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87218-30-3.